

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ НАВЧАННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН СТУДЕНТАМИ ТЕХНІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

У статті досліджується актуальна педагогічна проблема оптимізації навчального процесу підготовки сучасних інженерів у вищих технічних навчальних закладах України. Автор наголошує на необхідності перенесення акцентів з підготовки класного, але вузько орієнтованого фахівця, на підготовку професіонала з гнучким мисленням, загальною та професійною культурою, здатного успішно вирішувати професійні завдання у сфері наукоємного виробництва.

Постановка проблеми. Обсяг знань, необхідних сучасному фахівцеві, постійно збільшується, хоча термін навчання в університеті є обмеженим, а його діяльність за своєю природою є інтегральною. Сучасний інженер вже не може залишатись людиною, якій притаманні лише суто технічні знання. Окрім цих знань, він повинен досконало володіти гуманітарними, загальнонауковими та спеціальними знаннями, які є тісно переплетеними в його практичній діяльності. Усе більшого значення набувають його особистісні якості. Сьогодні практично однотайною є думка про те, що ХХІ століття, з одного боку є століттям високих технологій і широкої інформатизації усіх сфер життєдіяльності людини і суспільства, а з іншого – століттям психології, тобто прагнення людини до максимально повного використання безмежних можливостей свого мозку. Це твердження не містить суперечності, оскільки сьогодні кожне нове науково-технічне досягнення може розглядатись як певна пролонгація прояву особистісних якостей і рис людини, яка зуміла належним чином реалізувати свої інтелектуальні і творчі здібності [1, 13].

Мета дослідження. Сьогодні все актуальнішим стає оптимізація й удосконалення підготовки майбутніх інженерів, перенесення акцентів з підготовки класного, але вузько орієнтованого фахівця, на підготовку цілісно розвиненої особистості, тобто професіонала з гнучким мисленням, загальною та професійною культурою, креативно мислячого та здатного успішно вирішувати надскладні й різноспрямовані професійні завдання у сфері наукоємного виробництва. А це можливо лише за умов оптимізації та інтенсифікації навчального процесу, тобто оновлення усього навчально-виховного процесу – його змісту, форм, методів і, що найскладніше, – психології викладачів і студентів, їхніх установок на кінцевий результат навчання, інтересів і перспектив подальшої професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Досвід показує, що навчання, в якому не робиться акцент на моральну й духовну складові та яке орієнтоване лише на передачу максимального обсягу знань чи оволодіння технологіями, не забезпечує професійної успішності сучасного фахівця. Воно призводить до кризи соціально-культурної та особистісної ідентичності людини. Ефективним навчання може бути настільки, наскільки вдається через нього пробудити в людини духовність, інтерес до постійного саморозвитку та до самопізнання й усвідомлення свого місця в майбутній професійній діяльності. Ось чому в основу будь-якої сучасної освітньої моделі покладено досвід ціннісного ставлення до світу, а це, у свою чергу, передбачає не лише сучасні знання, забезпечення матеріальних потреб чи мотивів особистості, але й духовність, гуманне ставлення до людей, що, в решті решт, має бути втілено в результатах професійної діяльності фахівця, який відповідатиме вимогам часу. Таким чином, підготовка сучасного фахівця з вищою технічною освітою в умовах нових ринкових відносин повинна ґрунтуватись на розвитку творчої особистості, бути орієнтованою на досягнення високого рівня професіоналізму [2].

Саме через такі високі вимоги до сучасного інженера у вищій технічній школі сьогодні ведеться постійний, наполегливий пошук і втілення в педагогічну практику

інноваційних технологій, суттєвих змін зазнала сама стратегія підготовки фахівців. Уся увага сучасних педагогів (як теоретиків, так і практиків, що працюють над проблемами вищої технічної школи України) спрямована на підготовку фахівців, здатних творчо реалізовувати свої професійні вміння. Під професійними вміннями сучасного фахівця з вищою технічною освітою ми розуміємо не тільки досконале знання техніки, технології та організації, економічних і правових аспектів виробництва, а також і його психолого-педагогічну готовність до роботи з людьми. Сьогодні вже нікому не потрібно доводити, що кожний випускник вищого технічного навчального закладу є потенційним керівником, а керівник 80% свого робочого часу витрачає на спілкування з людьми. Таким чином, впровадження в навчальний процес підготовки майбутніх інженерів психолого-педагогічних дисциплін зумовлено не лише усвідомленням необхідності активізації та розвитку пізнавальної сфери.

І все ж таки, незважаючи на підвищений інтерес й актуальність зазначеного напрямку розвитку вищої технічної школи, питанням мотиваційного забезпечення навчального процесу в технічних університетах і досі приділяється недостатня увага, хоча від успішного вирішення цієї проблеми через дисципліни психолого-педагогічного циклу багато в чому залежить якість професійної підготовки студента в цілому, адаптація майбутніх інженерів до умов виробництва та їхнє подальше професійне зростання.

Але, перш ніж досліджувати педагогічні умови формування мотивації через вивчення психолого-педагогічних дисциплін студентами технічних університетів, ми повинні виділити гуманітарні складові професійної спрямованості майбутнього інженера.

Результати аналізу останніх досліджень і наукових публікацій з проблеми.

Дослідженням цього питання в українській педагогіці приділяється значна увага (В.П. Андрущенко, І.А. Зязюн, Н.Г. Ничкало, О.С. Пономарьов, О.Г. Романовський, С.О. Сисоева та інші) й тому, аналізуючи роботи сучасних дослідників, гуманітарними складовими професійної спрямованості майбутнього інженера можна вважати:

- володіння комунікативною складовою професійної діяльності;
- знання норм і правил етики ділових стосунків;
- знання правил та законів публічного виступу (риторики);
- досконале володіння знаннями й прийомами психології управління;
- володіння розвиненими лідерськими якостями;
- володіння мистецтвом управління конфліктом (конфліктологією);
- бути психологічно готовим брати на себе відповідальність за прийняття управлінського рішення;
- не боятись делегувати свої повноваження підлеглим;
- виробити в собі стресостійкість до нестандартних виробничих ситуацій;
- уміння адаптуватися до швидко змінюваної ситуації на ринку;
- бути знайомими із законами психології успіху та нейролінгвістичного програмування;
- мати навички керівника-педагога, який може не лише наказувати, а й вчити підлеглих тощо.

Цей список гуманітарних складових можна було б продовжувати, більше того, мало не щодня сучасний розвиток науки й техніки, а також конкуренція на ринку освітніх послуг диктують усе нові вимоги до сучасного конкурентноздатного інженера.

У процесі навчальної підготовки майбутнього інженера виникає абсолютно закономірний взаємозв'язок між рівнем, кількістю та якістю знань (когнітивний рівень підготовки) і рівнем готовності майбутнього фахівця до їхньої практичної реалізації у подальшій практичній діяльності (емпіричний рівень підготовки). Виходячи з цього постулату можна зробити висновок, що основними якісними критеріями стосовно підготовки майбутніх інженерів є два: когнітивний (рівень, кількість та якість знань) й емпіричний (практична реалізація цих знань у подальшій виробничій діяльності).

Як на наш погляд, то в переважній більшості вищих технічних навчальних закладів України ще й до сьогодні приділяється недостатня увага саме встановленню взаємозв'язку між когнітивним та емпіричними рівнями підготовки фахівців. Такий стан справ пов'язаний з багатьма факторами, серед яких, чи не найголовнішим, є світова економічна криза, яка не могла не позначитись на нашій промисловості: робота неповний робочий день чи тиждень, або повна зупинка підприємств. А це, у свою чергу, призводить до відсутності баз практики, де майбутні інженери могли б спробувати реалізувати свої теоретичні знання (об'єктивний фактор).

Метою впровадження в навчальний процес циклу психолого-педагогічних дисциплін є формування у майбутнього інженера знань, умінь і навичок, які забезпечать йому емпіричний рівень готовності до особистісної реалізації у подальшій практичній діяльності.

Посилаючись на зазначене вище, можна виділити основні вимоги до формування професійних якостей сучасного інженера у системі вищої технічної освіти України:

- високий рівень професійних знань;
- високий рівень психолого-педагогічної підготовки;
- готовність до застосування теоретичних знань у практичній діяльності;
- креативність, тобто творчість у застосуванні знань, умінь та навичок у практичній діяльності.

Детальніше розглянемо питання, які виникають у процесі викладання дисциплін психолого-педагогічного циклу у вищому технічному навчальному закладі. Перш за все, і це є найголовнішим, у технічному навчальному закладі психолого-педагогічна підготовка не повинна носити характер разового вкраплення у навчальний процес тієї чи іншої дисципліни. Дисципліни психолого-педагогічного циклу повинні бути вишикувані у логічній послідовності, носити наскрізний характер підготовки (з першого курсу по п'ятий), кожна нова дисципліна цього циклу повинна бути логічним продовженням попередньої. Окрім того, творче засвоєння психолого-педагогічних знань й умінь, які сьогодні так необхідні сучасному інженерові у професійній діяльності для формування майстерності, розвитку творчої індивідуальності, можливе не лише за допомогою традиційних форм і методів навчання. Під час викладання цих дисциплін потрібно використовувати також й активні форми, такі як: проблемні лекції, демонстраційні експерименти на лекціях, семінари-дискусії, проблемні лабораторні практикуми, аналіз конкретних виробничих ситуацій, «мозкові штурми», групові управлінські та комунікативні тренінги, ділові ігри тощо.

Лише у цьому випадку психолого-педагогічна підготовка майбутніх інженерів буде носити завершений характер. На жаль, у більшості вищих технічних навчальних закладів України психолого-педагогічна підготовка обмежується курсом психології, рекомендованим Міністерством освіти і науки України (у деяких навчальних закладах ще читають курс «Основи педагогіки та психології»). Окрім того навіть у межах одного технічного університету, але в залежності від спеціальності, цю дисципліну можуть читати на різних факультетах на різних курсах. Причому на одних спеціальностях цю дисципліну читають на першому курсі, а на іншій спеціальності на п'ятому курсі. Звідси виходить, що деякі бакалаври, яких ми випускаємо, згідно з вимогами Болонського процесу після чотирьох років навчання, у кращому випадку можуть ознайомитись лише із стандартним курсом «Основи педагогіки та психології». А цього сьогодні вже замало, адже дисципліни психолого-педагогічного циклу дозволяють сформувати в наших студентів *знання*: психології спілкування, психології управління, психології життєвого успіху, стресостійкості, конфліктології, етики ділових стосунків; *уміння*: пояснити задачу, навчити підлеглого, розвинути творчу індивідуальність підлеглого; *навички*: навчатись протягом життя, удосконалювати професійну майстерність через розвиток мислення, пам'ять, увагу, уяву, волю тощо, формувати самосвідомість, світогляд як систему поглядів на природу, суспільство й людину.

Таким чином, розглянута сукупність принципів дає вагомі підстави **дійти висновку** про те, що усі зазначені нами психолого-педагогічні знання, уміння й навички, набуті під час навчання в технічному університеті, сприятимуть:

- розвиткові творчої індивідуальності майбутнього спеціаліста;
- удосконаленню професійної майстерності на основі розвитку мислення, пам'яті, уваги, уяви, волі, комунікативних здібностей;
- розумінню психологічних закономірностей управління у процесі ділового спілкування й механізмів спільної творчої діяльності;
- формуванню у майбутнього фахівця самосвідомості й світогляду як цілісної системи поглядів на природу, суспільство й людину, які дозволять оптимально використати творчі можливості особистості, її пізнавальні та комунікативні здібності в організації колективної виробничої діяльності.

Література:

1. Романовський О.Г. Сучасна філософія освіти як методологічна основа управлінської підготовки гуманітарно-технічної еліти // Наукові праці: Науково-методичний журнал. Т. 28. Вип. 15. Педагогічні науки. – Миколаїв: МДГУ ім. П. Могили, 2003. – С. 13 – 18.

2. Бурко О.П. Преподавание психолого-педагогических дисциплин в техническом ВУЗе // Университетское психологическое образование: оценка ситуации и возможные перспективы: Материалы проблемно-разработческого семинара (Минск, 21-23 сентября 2000 г.). – Минск: Технопринт, 2000. – С. 118-120.

В статье исследуется актуальная педагогическая проблема оптимизации учебного процесса подготовки современных инженеров в высших технических учебных заведениях Украины. Автор подчеркивает необходимость перенесения акцентов с подготовки классного, но узко ориентированного специалиста, на подготовку профессионала с гибким мышлением, общей и профессиональной культурой, способного успешно решать профессиональные задачи в сфере наукоемкого производства.

The article deals with the urgent pedagogical problem of educational process optimization when preparing modern engineers in higher technical educational establishments in Ukraine. The author underlines the necessity to transfer the stress from the preparation of a perfect specialist but with a narrow orientated specialization towards the preparation of a professional with flexible mentality, general and professional culture, capable of successful solving professional tasks in the sphere of high-tech industry.